

DOI: 10.31866/2410-1311.41.2023.276683

УДК 75.071.1:008(477+100)

ТВОРЧИСТЬ АРХИПА КУЇНДЖІ У КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ТА СВІТОВОЇ ХУДОЖНЬОЇ КУЛЬТУРИ

Леся Турчак-Лазуренко

Кандидат мистецтвознавства, доцент,

Київський національний університет культури і мистецтва,

Київ, Україна

ORCID: 0000-0002-0490-8732

e-mail: lesya.i.turchak@gmail.com

Для цитування:

Турчак-Лазуренко, Л. (2023). Творчість Архипа Куїнджі у контексті української та світової художньої культури. *Питання культурології*, 41, 21–31. doi: <https://doi.org/10.31866/2410-1311.41.2023.276683>.

Мета статті — з'ясувати внесок Архипа Івановича Куїнджі в українську та світову художню культуру. *Результати дослідження*. У статті досліджено діяльність Архипа Івановича Куїнджі, проаналізовано його творчий шлях і доведено, що роботи художника тісно пов'язані з Україною попри те, що він жив і працював в Росії. Тематика багатьох відомих робіт українська: «Українська ніч», «Дніпро вранці», «Україна», «Місячна ніч на Дніпрі», «Вечір на Україні», «Чумацький тракт в Маріуполі» та ін. Твори А. Куїнджі — зразок реалістичного стилю в пейзажному живописі, вони вирізняються креативними ідеями, майстерною роботою зі світлотіньовими контрастами. Діяльність Архипа Куїнджі недостатньо досліджена у вітчизняній культурології та мистецтвознавстві, а наукові розвідки представлені здебільшого роботами іноземних дослідників. Його творчість стала вагомим внеском не лише у вітчизняне образотворче мистецтво — завдяки українській тематиці багатьох відомих робіт світ знайомиться з Україною. *Наукова новизна* дослідження полягає у тому, що з'ясовано внесок Архипа Куїнджі в розвиток української та світової культури; доведено, що його творчість пов'язана з Україною, чії природні ландшафти вплинули на живопис митця, його стиль та особливість зображення в пейзажному живописі. *Висновки*. Творчість митця грецького походження, який народився та виріс в Україні (м. Маріуполь), недостатньо висвітлена у вітчизняних наукових дослідженнях і, зважаючи на привласнення творчої спадщини митця Російською Федерацією, потребує подальших наукових розвідок з метою доведення факту, що він український митець, який завдяки нестандартним рішенням, творчим пошукам та таланту відомий у світі, а його роботи стали надбанням світової художньої культури.

Ключові слова: Архип Куїнджі; український художник; «Місячна ніч на Дніпрі»; «Українська ніч»; живопис; українська культура; образотворче мистецтво

© Турчак-Лазуренко Л., 2023

Стаття надійшла до редакції: 28.01.2023

Вступ

Творчість митців, чия естетика сформувалась під впливом української культури, але з певних причин вони жили та працювали за межами Батьківщини, почала цікавити науковців порівняно недавно (наприкінці ХХ ст.), а переважна більшість досліджень стосується тих, хто працював в Європі, США, Канаді. Творчість українських митців, які жили й працювали в Російській імперії, розглядалась як діяльність представників російського, а згодом радянського мистецтва. Актуальним нині є дослідження їх творчості з позиції представників української культури, внеску у вітчизняне та світове мистецтво, визнання їх як відомих українців.

До таких особистостей належить Архип Куїнджі — автор всесвітньовідомої картини «Місячна ніч на Дніпрі», який пройшов складний шлях від художника-самоучки до художника-наставника. Своєю творчістю А. Куїнджі здійснив потужний вплив на пейзажний живопис, на його зображення, сприйняття і презентацію самих робіт. У багатьох джерелах зустрічаємо інформацію, що він відомий російський художник, інформації ж про український період життя, українські мотиви в його творчості недостатньо, хоча митець родом з України й найвідоміші роботи мають українську тематику.

Аналіз попередніх досліджень

Дослідження творчості Архипа Івановича Куїнджі здебільшого здійснювали російські науковці, серед них роботи В. Маніна, де досліджено творчу спадщину і внесок у розвиток російського пейзажного живопису; А. Мишкіна, Е. Прасолова, які досліджували міста, життя і побут художника; мистецтвознавець О. Філіпова представила короткий нарис життя і творчості художника з метою означення його творчості в колі найважливіших явищ нібито російського мистецтва свого часу. Вони окреслюють творчість митця як надбання російської культури, не ідентифікуючи його як українця.

Українські й іноземні дослідники поряд із питаннями творчості вказують на національну приналежність митця.

Мистецтвознавець Університету штату Огайо (Ohio State University) Е. Барнс (Burns, Elizabeth Stewart) у публікації «Revealing nature's blank spaces: Russian landscape paintings of Arkhip Ivanovich Kuindzhi (1842–1910) and the science of Dmitri Ivanovich Mendeleev (1834–1907)» («Розкриття порожніх просторів природи: російські пейзажі Архипа Івановича Куїнджі (1842–1910) і наука Дмитра Івановича Менделєєва (1834–1907)») зазначає, що має на меті переосмислити пейзажні картини українського художника, який здобув російську освіту, через призму науки та дружби художника з відомим хіміком і засновником періодичної системи Д. Менделєєвим.

Американський славіст, мистецтвознавець, куратор Дж. Е. Боулт (Bowlt John E. A.) в одному з досліджень називає А. Куїнджі представником школи російського живопису, який створив власну школу люмінізму, однак в уточненні називає його українцем.

Дослідженню творчості А. Куїнджі присвячено окремі наукові публікації вітчизняних дослідників, зокрема стаття Г. Батичко (2015) «Художники Маріуполя в мистецьких об'єднаннях».

Н. Васильєва (2021) у праці «A creative memory of the Great European History (socio-psychological essay on the creative feat of Arkhip Ivanovich Kuindzhi)» («Творча пам'ять про велику європейську історію (соціально-психологічний нарис про творчий подвиг Архипа Івановича Куїнджі)») розкриває питання Приазов'я і творчість А. Куїнджі як людини, яка зберегла творчу свободу. Зазначимо, що в дослідженнях українських науковців бракує висвітлення української тематики у творчості митця, значущості його внеску в українське образотворче мистецтво та культуру.

З огляду на зазначену проблему, зокрема привласнення творчої спадщини художника Російською Федерацією, недостатню кількість досліджень українських науковців, виникає потреба в дослідженні творчості митця, який завдяки нестандартним рішенням, творчим пошукам та таланту став відомий у світі, а його роботи стали надбанням світової культурної скарбниці.

■ **Мета статті**

Мета статті — з'ясувати внесок Архипа Івановича Куїнджі в українську та світову художню культуру.

■ **Результати дослідження**

Творча діяльність багатьох українських митців, які так чи інакше пов'язані з Україною, з огляду на певні історичні причини недостатньо досліджена, а відомі українці стали представниками мистецтва в інших країнах, зокрема в Росії. За часів існування Російської імперії культурними центрами стали Москва й Санкт-Петербург. Митці з різних регіонів імперії (зокрема і з України), які прагнули професійного розвитку та творчої реалізації, приїздили до цих міст.

Талановиті митці з різних регіонів імперії не мали іншого шляху для самореалізації, як здобути освіту в Академії мистецтв, що стало однією із причин відтоку творчих особистостей з України. В означених умовах найбільшого успіху досягали художники, які мали сміливість вийти за межі встановлених норм, подолати усталені стереотипи, проявити нестандартні творчі рішення, не боялись складного шляху сходження до вершин майстерності. Як свідчить біографія Архипа Куїнджі, він був наділений такими якостями й став видатною постаттю в історії культури, зокрема образотворчого мистецтва (Батичко, 2015).

Архип Іванович Куїнджі народився у передмісті Маріуполя (Карасівка) у родині грека-шевця (чоботаря). Точний рік народження не відомий, в різних документах художника вказані дати від 1841 до 1843 року, дослідники ж схилиються до 1842 року народження. Сім'я жила бідно, у 1845 році помер батько, а згодом — мати. Майбутній художник разом із братами й сестрами виховувався у родичів по батьківській лінії. Повноцінної освіти не отримав, це були індивідуальні заняття з учителем, потім — міська школа.

Коли А. Куїнджі виповнилось 10 років, він почав працювати у будівельного підрядника, потім у продавця хлібом. У п'ятнадцятилітньому віці стався випадок, який вплинув на його долю. Знайомий роботодавець особисто знав І. Айвазовського і порадив А. Куїнджі взяти уроки у відомого митця (Филиппова, 2018, с. 688).

Відомо, що майбутній художник ішов пішки до Феодосії. Попри всі труднощі, які йому довелося долати, А. Куїнджі не навчався в І. Айвазовського. Існує декілька версій, за однією — митця на той час не було у Феодосії, за іншою — І. Айвазовський не оцінив талант учня. Перші уроки живопису Архип Куїнджі отримав від родича художника — Адольфа Фесслера.

Після повернення до Маріуполя восени 1855 року А. Куїнджі став ретушером у місцевого фотографа. Цим ремеслом він продовжив займатись у 1850-х і 1860-х роках в Одесі й Петербурзі. Фотографія досить сильно вплинула на сприйняття художником світла, це захоплення відобразилось у живописних роботах.

На думку дослідників (Bowl, 1975), саме завдяки захопленню фотографією у творчості художника проявилися складні маніпуляції з зображенням кольору, колірнього спектра.

В 1860-х роках (близько 1866 р.) митець переїхав до Петербурга з метою вступу до Академії мистецтв, але учнем Академії не став. Переїзд позитивно вплинув на творчу діяльність, А. Куїнджі познайомився зі студентами Академії: Іллею Репіним, Віктором Васнецовим, Костянтином Савицьким, Василем Суриковим та ін., внаслідок спілкування з якими в роботі художника прослідковується реалістичний стиль.

У 1868 році А. Куїнджі представив на конкурс картину «Татарське село при місячному сяйві на південному березі Криму». Робота отримала позитивні відгуки, що стало підставою для отримання звання «вільного» художника (15 вересня 1868 року), а згодом і дозволу на навчання в Академії як вільного слухача (Батичко, 2015, с. 61). Отримати диплом А. Куїнджі міг після успішного складання іспитів. Для художника це було нелегко, оскільки він не мав класичної освіти. Попри це митець доклав максимум зусиль і отримав диплом із присвоєнням звання «некласного художника» у 1870 році (Филиппова, 2018, с. 689).

Наступні роки були періодом творчих здобутків: роботи 1872 року («Осіньне бездоріжжя», «Валаам», «Озеро») стали підставою для присвоєння Архипу Івановичу Куїнджі звання «класного художника» третього ступеня. У 1878 році картини «На острові Валаамі», «Чумацький тракт в Маріуполі» та «Степ» принесли Куїнджі визнання як талановитого самобутнього майстра й звання «класного художника» першого ступеня (Батичко, 2015, с. 61).

У 1874 році (в інших джерелах 1875 р.) А. Куїнджі вступив до Товариства пересувних художніх виставок. Його живопис відрізнявся від робіт колег, контраст основних кольорів виділяв творчість художника на тлі робіт І. Крамського, І. Репіна і М. Ярошенка. Є інформація про захоплення імпресіонізмом після першої поїздки в Париж (1875), однак у творчості художника не спостерігаємо імпресіоністичний напрям.

«Українська ніч» (1876) стала картиною, яка вплинула на подальшу творчість митця. «Українська ніч» — красива за композицією, контрастна за кольором і українська за змістом. Кольори неба і природи контрастують зі стінами сільських будинків, вдало виокремлюють їх на загальному фоні. Завдяки техніці виконання, світлотіньовому рішенню зображено не просто хутір при місячному світлі, підкреслено красу українських пейзажів. В ній відображено концепцію ко-

льору, вона стала однією з найкращих і найбільш провокативних робіт художника (Bowl, 1975, p. 125).

Вперше робота експонувалась на виставці ТПХВ (Товариство пересувних художніх виставок). Художня Академія відмовила в наданні залу, не оцінивши роботу належним чином. Однак інтерес до картини, техніки її виконання і сюжету зацікавив глядачів. Цей факт став підтвердженням наростальної популярності митця, інтересу в суспільстві до нестандартних технік у живописі.

Робота з українською тематикою, цікавим сюжетом та технікою виконання принесла художнику популярність, її визнали як професійні критики, так і звичайні поціновувачі. Кольорова гама картини, її сюжет, українська тематика вразили глядачів не лише на презентації Товариства пересувних художніх виставок, а і на Всесвітній виставці в Парижі (1878), де отримала схвальні відгуки французької критики (Bowl, 1975, p. 125).

З появою роботи «Українська ніч» визначають інший період у творчості А. Куїнджі. Роботи відрізнялися екзотичністю зображення, використанням нестандартних рішень у живописі, що кардинально відрізняло його творчість. А. Куїнджі «ввів» у живопис яскравий колір, заснований на системі додаткових кольорів. Новаторство А. Куїнджі визнавали його сучасники, зокрема І. Крамський. В той час на території Російської імперії не існувало поняття «люмінізм», зазвичай воно асоціюється з американською і німецькою школами пейзажного живопису. Ключові фактори, які вплинули на американських люміністів (поклик Дикого Заходу з його нескінченними просторами, горами й пустелями), були відсутні в російському живописі XIX ст. (Bowl, 1975, p. 127).

На протигагу природі «Дикого Заходу», українська природа з її буйними степами, Дніпром, Чорним морем, духом свободи та вільним полем також стала тим впливовим фактором, що відобразився у творчості митця. Це проявилось у контрастній передачі кольору, нестандартних кольорових рішеннях, які передавали красу української природи, й вирізняло творчість українського митця серед сучасників.

Схожою атмосферою сповнені інші роботи художника, що також стали зразками пейзажного живопису XIX ст.: «Після грози», «Дніпро вранці», «Місячна ніч на Дніпрі», «Райдуга» та ін.

Популярність зміцнила статус митця в Товаристві передвижників, яке було прогресивною художньою інституцією того часу. Проте А. Куїнджі вирішив залишити об'єднання. Є декілька версій. Перша — через статтю в газеті «Чутка» («Молва»), в якій невідомий критик різко висловився про творчість А. Куїнджі, а також про Товариство передвижників. Друга — художник вичерпав можливості напряму передвижників і прагнув отримати творчу свободу (Батичко, 1975, с. 61).

Після виходу із товариства художник продовжив працювати у властивій йому манері. Тема України знайшла продовження в інших картинах художника: «Чумацький тракт в Маріуполі» (1875), «Вечір на Україні» (1878), «Україна» (1879), «Місячна ніч на Дніпрі» (1880), в назвах робіт бачимо ставлення митця до батьківщини, в жодному разі не зустрічаємо назви «Малоросія», яка панувала на території імперії.

До спогадів про Маріуполь А. Куїнджі звертався протягом свого життя. У 1870 році написав «Вид річки Кальчик в Катеринославській губернії», через п'ять років — «Чумацький тракт в Маріуполі». Тоді ж, приїхавши в рідне місто, щоб одружитися з донькою маріупольського купця (Вірою Леонтіівною Шаповаловою-Кечеджи), написав «Степ» і «Степ навесні», у Маріуполі з'явилася ідея картини «Ніч» (Архип Іванович Куїнджі, б.д.).

Варто зазначити, що картини з українською тематикою принесли художнику популярність і визнання. Сенсаційною і важливою у творчості митця стала робота «Місячна ніч на Дніпрі» (Державний Російський музей, м. Санкт-Петербург), презентована на виставці 1880 року. Унікальність виставки полягала в тому, що вперше в Російській імперії експонувалась одна робота одного художника (Филиппова, 2018, с. 691). Щоб досягнути більшого ефекту, на вимогу художника завісили вікна в залі та висвітлили картину сфокусованим електричним променем. Завдяки цьому в залі «відбивав світлом» блискучий сріблясто-зеленуватий диск місяця, який освітлював кімнату.

Презентація роботи «Місячна ніч на Дніпрі» отримала успіх, глядачі годинами чекали своєї черги, журналісти зауважували, що нова робота стала сенсацією (Филиппова, 2018, с. 691). Варто зазначити, що такий формат презентації роботи, неочікувані рішення з освітленням, акцент на одній роботі характеризують митця не лише як талановитого художника, а й як майстра презентації. «Місячна ніч на Дніпрі» захоплювала всіх — від пересічних глядачів до вимогливих поціновувачів, про неї писали Д. Менделєєв, Я. Полонський та ін. Архипу Куїнджі вдалось передати надзвичайну красу українського пейзажу — могутній Дніпро, чистенькі хати-мазанки, холодне сяйво місячного світла.

Відомий російський критик, журналіст, видавець, письменник О. Суворін писав, що це безпрецедентна сила барв. Враження, що це не картина, а сама природа, перенесена на полотно в мініатюрі. І. Крамський висловлював занепокоєння лише щодо того, щоб картина зберегла свою кольорову гаму впродовж довгого часу (Moonlit night on the Dnieper, n.d.).

Картина викликала резонанс у суспільстві не лише тематикою, нестандартною презентацією, а й кольоровою гамою. Художник досліджував можливості передачі контрастів за допомогою фарб, його секрет полягав у вмінні вдало застосовувати контрасти й експериментувати з передачею кольору. У процесі створення він змішував фарби й додавав до них хімічні елементи. У цьому художнику допомагав хімік Д. Менделєєв (Burns, 1999).

Дослідники зазначають, що переходи від переднього плану до заднього, різкі тональні контрасти наділяють роботу своєрідними властивостями, притаманними фотографії. Таку манеру зображення визначають як люмінізм (застосовують для акцентування ефектів світла). На думку американського мистецтвознавця Дж. Е. Боулта (Bowl, 1975), «Місячна ніч на Дніпрі» — шедевр люмінізму (р. 127).

Сьогодні «Місячна ніч на Дніпрі» не справляє такого враження на глядача, як раніше. Причина в особливостях хімічного складу фарб, через які картина істотно змінила колір, як і передбачав І. Крамський (Bowl, 1975).

До відомих робіт пізнього періоду належить картина «Червоний захід на Дніпрі» (1905–1908 рр., Музей Метрополітен, Нью-Йорк), в якій ми спостеріга-

емо стилістичні й кольорові особливості творчості А. Куїнджі: великий розмір картини, низький горизонт, повітряна перспектива, ефектні світлові контрасти, українська тематика (Kuindzhi, 1905–1908).

Клімат та атмосферні особливості України, прозорість повітря і його заломна здатність, плоскі ландшафти й широке небо були причиною унікального сприйняття світла. Світло українських степів відображено в роботах художника, зокрема А. Куїнджі спробував передати цю особливість у «Червоному заході на Дніпрі» — це не лише пейзаж у момент сутінків, це яскрава кольорова гама, цікава просторова композиція й українська тематика. Ця робота є одним із цінних придбань Музею Метрополітен.

Переломний момент у творчості стався, коли А. Куїнджі виповнилось 40 років (1882) — художник припинив публічну й виставкову діяльність. В той час як слава досягла апогею, він назавжди перестав презентувати власні твори, заборонив вхід відвідувачам до майстерні. Є інформація, що частину свого часу він приділяв пошукам нових пігментів і ґрунтової основи, які зробили б фарби стійкими до впливу повітряного середовища і зберегли б первозданну яскравість, працював над новими роботами. Згодом придбав ділянку в Криму (1886) і там продовжував працювати. З'явилася серія робіт, пов'язаних із півостровом: «Гірський схил. Крим» (1885–1890 pp.), «Скелястий морський берег. Крим» (1885–1890 pp.), «Крим. Ялта» (1885–1890 pp.), «Морський берег. Крим» (1885–1890 pp.), «Ай-Петрі. Крим» (1898–1908 pp.), «Море. Крим» (1898–1908 pp.) та ін.

1892 року відбулися зміни в професійній діяльності митця — він погодився обійняти посаду професора в Академії мистецтв, а в 1894 р. став керівником пейзажної майстерні Вищого художнього училища при Академії. А. Куїнджі був одним із популярних викладачів, його майстерню відвідували молоді художники Костянтин Богаєвський, Олександр Борисов, Микола Реріх і Аркадій Рілов (Bowlt, 1975, p. 127).

Поступово викладацька діяльність і підтримка обдарованої молоді стали пріоритетами в житті митця. Стосунки А. Куїнджі з учнями були дружніми та довірливими, що не влаштувало керівництво закладу. 1896 року президент Академії звинуватив художника у впливі на учнів, вимагаючи звільнення. Митець залишив Академію, його учні пішли разом з ним (Bowlt, 1975, p. 128).

Після завершення викладацької кар'єри Архип Іванович Куїнджі продовжив працювати зі студентами й підтримувати їх: влітку працював разом з ними на дачі в Криму, 1898 року власним коштом організував поїздку до європейських мистецьких центрів (Німеччина, Франція, Австрія) (Батичко, 2015, с. 62).

Такі взаємини з власними учнями сприяли тому, що художник став меценатом для талановитої молоді. 1904 року започатковано щорічний конкурс щодо створення сприятливих умов для творчої діяльності й підтримки молодих митців за видатні художні досягнення (за результатами весняних виставок Академії мистецтв). Майстер виділив 100 000 рублів для преміального фонду конкурсу, передав 11 700 рублів Товариству заохочення мистецтв, призначення — преміювання за видатні досягнення в галузі пейзажного живопису (Батичко, 2015, с. 63).

Для підтримки такої діяльності було створено Товариство імені А. І. Куїнджі, яке офіційно відкривалося в Санкт-Петербурзі 1909 року з метою «надавати як матеріальну, так і моральну підтримку всім художнім товариствам, гурткам, а також окремим художникам; сприяти їм, влаштовувати виставки в Петербурзі, інших містах і за кордоном; надавати постійну підтримку, купувати кращі твори з метою створення національної художньої галереї» (Bowl, 1975).

Товариство мало на меті організацію виставок, популяризацію і підтримку розвитку реалістичного напрямку в мистецтві (здебільшого в пейзажному жанрі), заохочення майстрів через присудження щорічної премії Куїнджі. Помер художник в Санкт-Петербурзі 11 липня 1910 року. В заповіті 1910 року Архип Куїнджі ще раз підтвердив свою фінансову підтримку Товариства, передані кошти забезпечили діяльність організації до 1930 року (Батичко, 2015, с. 63).

Висновки

У своїх записах А. Куїнджі нерідко використовував російську мову, проте його творчість має українську тематику. Багато з його пейзажів зображують краєвиди України, а сам митець проявляв інтерес до української історії та культури. У його творчості можна знайти роботи, що відображають українську культуру, зокрема «Місячна ніч на Дніпрі», «Українська ніч», «Червоний захід на Дніпрі». Зазначимо, що самоідентифікація А. Куїнджі як художника також не була повністю однозначною. Його творчість, як і його ідентичність, були складними й багатовимірними. Він відчував зв'язок зі своїм народом, але на його творчість вплинула також і європейська, і російська культура.

Отже, творчість А. Куїнджі має складну ідентичність, яка поєднує в собі елементи української, російської та європейської культур. Вважаємо, що Архип Іванович Куїнджі — український художник грецького походження, який з огляду на тогочасні обставини й умови зміг реалізувати свій творчий потенціал та здобути визнання не лише в Російській імперії, а і за її межами.

Повернення імен відомих особистостей стало важливою подією в умовах сьогодення, оскільки у зв'язку з історичними обставинами Росія привласнила імена відомих українців, ідентифікуючи їх як представників російської культури. В лютому 2023 року відбулась важлива подія — Музей Метрополітен у м. Нью-Йорк (США) визнав Архипа Куїнджі українським художником.

У розділі з роботою А. Куїнджі вилучено графу з неоднозначним трактуванням «(художник), визнаний у Росії та Україні», натомість додано уточнення, що Художній музей імені Куїнджі в Маріуполі був знищений російськими окупантами. На офіційному сайті музею зазначено — художник народився в українському Маріуполі, що свого часу входив до складу Російської імперії.

На згадку про видатного співвітчизника у м. Маріуполь 29 жовтня 2010 року відкрився Художній музей імені Куїнджі. Художнє зібрання музею охоплювало понад 2 тис. експонатів: 960 графічних творів, понад 600 мальовничих, 350 декоративно-прикладних і 150 скульптур. Музей мав унікальне зібрання картин талановитих художників другої половини ХХ ст.

У березні 2022 року під час російської військової агресії внаслідок авіаудару знищено Художній музей імені Куїнджі. Росіяни вивезли понад 2 тис. уні-

кальних експонатів з музеїв Маріуполя, серед яких оригінальні роботи А. Куїнджі та І. Айвазовського, стародавні ікони, рукописний сувій Тори, Євангеліє 1811 року. Тому повернення імен відомих українців сьогодні стало принциповою справою.

Список посилань

- Архип Іванович Куїнджі. (б.д.). *Наукова бібліотека. Український державний університет науки і технологій*. Взято 5 лютого, 2023 з <https://library.diit.edu.ua/uk/article/674>
- Батичко, Г. І. (2015). Художники Маріуполя в мистецьких об'єднаннях. *Вісник маріупольського державного університету. Серія: Філософія, культурологія, соціологія*, 10, 57–67.
- Ставська, Я. (2023, 11 лютого). Музей Метрополітен визнав Куїнджі, Ріпіна та Айвазовського українцями. *УНІАН*. <https://www.unian.ua/world/muzej-metropolitan-viznav-kujindzhi-ripina-ta-ayvazovskogo-ukrajincyami-12141549.html>
- Филиппова, О. Н. (2018). Творчество А. И. Куинджи – поэта в Живописи (1842–1910 года). *Молодий вчений*, 1(53), 688–693.
- Bowl, J. E. (1975). Russian Luminist School? Arkhip Kuindzhi's Red Sunset on the Dnepr. *Metropolitan Museum Journal*, 10, 119–129.
- Burns, E. S. (1999). *Revealing nature's blank spaces: Russian landscape paintings of Arkhip Ivanovich Kuindzhi (1842-1910) and the science of Dmitri Ivanovich Mendeleev (1834-1907)* [Master's thesis, Ohio State University]. http://rave.ohiolink.edu/etdc/view?acc_num=osu1247846729
- Kuindzhi, A. (1905–1908). Red Sunset [Painting]. The Metropolitan Museum of Art. *The Met*. <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/436833>
- Moonlit night on the Dnieper. (n.d.). *Wikipedia*. Retrieved January 5, 2023, from https://en.wikipedia.org/wiki/Moonlit_Night_on_the_Dnieper
- Vasiljeva, N. A. (2021). *A creative memory of the Great European History (socio-psychological essay on the creative feat of Arkhip Ivanovich Kuindzhi)* [Master of Sociology, Azov Department of the Academy of Economic Sciences]

References

- Arkhyup Ivanovych Kuindzhi [Arkhip Ivanovich Kuindzhi]. (n.d.). *Scientific Library of the Ukrainian State University of Science and Technologies*. Retrieved February 5, 2023, from <https://library.diit.edu.ua/uk/article/674> [in Ukrainian].
- Batycho, H. I. (2015). Khudozhnyky Mariupolia v mystetskykh obiednanniakh [Mariupol artists in art associations]. *Bulletin of Mariupol State University. Series: Philosophy, culture studies, sociology*, 10, 57–67 [in Ukrainian].
- Bowl, J. E. (1975). Russian Luminist School? Arkhip Kuindzhi's Red Sunset on the Dnepr. *Metropolitan Museum Journal*, 10, 119–129 [in English].
- Burns, E. S. (1999). *Revealing nature's blank spaces: Russian landscape paintings of Arkhip Ivanovich Kuindzhi (1842-1910) and the science of Dmitri Ivanovich Mendeleev (1834-1907)* [Master's thesis, Ohio State University]. http://rave.ohiolink.edu/etdc/view?acc_num=osu1247846729 [in English].

- Filippova, O. N. (2018). Tvorchestvo A. I. Kuindzhi – poeta v Zhivopisi (1842–1910 goda) [The work of A. I. Kuindzhi is a poet in Paintings (1842–1910)]. *Young Scientist*, 1(53), 688–693 [in Russian].
- Kuindzhi, A. (1905–1908). Red Sunset [Painting]. The Metropolitan Museum of Art. *The Met*. <https://www.metmuseum.org/art/collection/search/436833> [in English].
- Moonlit night on the Dnieper. (n.d.). *Wikipedia*. Retrieved January 5, 2023, from https://en.wikipedia.org/wiki/Moonlit_Night_on_the_Dnieper [in English].
- Stavska, Ya. (2023, February 11). Muzei Metropoliten vyznav Kuindzhi, Ripyna ta Aivazovskoho ukrainsiamy [The Metropolitan Museum recognized Kuindzhi, Ripin and Aivazovsky as Ukrainians]. *UNIAN*. <https://www.unian.ua/world/muzey-metropoliten-viznav-kujindzhi-ripina-ta-ayvazovskogo-ukrajincyami-12141549.html> [in Ukrainian].
- Vasiljeva, N. A. (2021). *A creative memory of the Great European History (socio-psychological essay on the creative feat of Arkhip Ivanovich Kuindzhi)* [Master of Sociology, Azov Department of the Academy of Economic Sciences] [in English].

■ ARKHYP KUINDZHI'S CREATIVE WORK IN THE CONTEXT OF UKRAINIAN AND WORLD ARTISTIC CULTURE

■ Lesia Turchak-Lazurenko

■ *PhD in Art Studies, Associate Professor,
Kyiv National University of Culture and Arts,
Kyiv, Ukraine
ORCID: 0000-0002-0490-8732
e-mail: lesya.i.turchak@gmail.com*

The aim of the article is to find out the contribution of the artist Arkhip Kuindzhi to Ukrainian and world fine art. *Research results*. The article examines the activity of the artist, teacher — Arkhyp Kuindzhi, analyses his creative path, thereby proving that the artist, despite the fact that he lived and worked in Russia, his works are closely related to Ukraine. The themes of many famous works are Ukrainian: “Ukrainian Night”, “Dnipro in the Morning”, “Ukraine”, “Moonlit Night on the Dnieper”, “Evening in Ukraine”, “Chumatsky Tract in Mariupol” and others. A. Kuindzhi’s works are an example of a realistic style in landscape painting, which are distinguished by creative ideas, masterful work with light and shadow contrasts. The activity of Arkhyp Kuindzhi has not been sufficiently studied in domestic cultural studies and art history, scientific research is presented mainly by the works of Russian and foreign researchers, although his work became not only a significant contribution to Ukrainian fine art, thanks to the Ukrainian theme of many famous works, the world gets to know Ukraine. *The scientific novelty* of the study lies in the fact that the contribution of Arkhyp Kuindzhi to the development of Ukrainian and world fine art has been clarified, it has been proven that he is an artist whose work is connected with Ukraine, whose natural landscapes influenced the artist’s painting, his style and the peculiarity of the image in the landscape painting. *Conclusions*. The creativity of the artist of Greek origin, who was born and grew up in Ukraine (the city of Mariupol), is not sufficiently covered in domestic scientific research, taking into account the appropriation

of the artist's creative heritage by the Russian Federation, it needs further scientific research, in order to prove the fact that he is a Ukrainian artist, who thanks his non-standard solutions, creative searches and talent became famous in the world, and his works became the property of the world treasury of fine arts.

■ **Keywords:** Arkhyp Kuindzhi; Ukrainian artist; "Moonlit night on the Dnieper", "Ukrainian night"; painting; Ukrainian culture; visual arts

This is an open access journal, and all published articles are licensed under a Creative Commons Attribution 4.0.